

Türküstan

www.turkustan.az

Aydın
QasimliFilologiya üzrə
fəlsəfə doktoru

Bizim yazar

(əvvəli ötən sayımızda)

Yunus Əmrənin duyğu və düşüncə aləmini hazırlayan mədəniyyətin təməlinə Tanrıya olan iman dayanır. Bu iman dünyanın hər yerində Yunusa qədər təcrübə edilməsinə baxmayaraq ən gözəl meyvəsini Anadoluda, xüsusilə Yunus Əmrə ilahilərində vermişdir. Bir çox İslam təəssübkeşlərinin üzərində durmağa belə cəsarət edə bilmədiyi bir çox imanla bağlı məsələlərdə, Cənnət, Cəhənnəm, Sirat və bu kimi anlayışlar onun zəka və hürr düşüncələri-nə mövzu olmuşdur.

Yunus Əmrədə fəlsəfi ünsür özündən əvvəlki Türk mütəşəvviflərindən daha geniş və daha yüksək bir mahiyyət qazanmışdı. Onun ifadələrində təşəvvüf quru mahiyyətdən qurtularaq lirik və canlı bir şəkli almışdır.

Yunus Əmrənin ədəbi məhsulları vəzn və şəkil baxımından aşiq şeiri və divan şeiri ilə ortaq təşkil edir. O, şeirlərində həm heca, həm də əruz vəznindən istifadə edərək aşiq şeiri şəkli ilə klassik şeir vəznini və ya aşiq şeiri vəznini ilə klassik şeir şəklini birləşdirməyə nail olmuşdu.

Yunus Əmrənin "İlahilər"i aşiq şeirinə nisbətən daha çox fikri və fəlsəfi, klassik şeirə nisbətən isə daha çox milli və həyatidir. Əsərlərini farsca yazan böyük Türk mütəfəkkiri Mövlana Cəlaləddin Rumidən fərqli olaraq Yunus Əmrənin milli dilə, milli zövqə, milli təfəkkürə yönəlməsi onun Anadoluda və digər Türklər yaşayan ərazilərdə daha geniş yayılmasına və se-

rənin həm xalq arasında, həm də saraylarda sevilməsinə vəsi-lə olmuşdu. Onun "İlahiləri"ndə Türk millətinin, İslam dininin və Şərq təşəvvüfünün ruhu bütövlə-şərək bir mükəmməl tam yarat-mışdır. Yunus Əmrə "İlahiləri"

**"Mən gəlmədim dava üçün,
Mənim işim sevdə üçün,
Dostun evi könüllərdir,
Könüllər yapmağa gəldim"**
(Güldəstə, səh. 82).

Və ya:

**"Elm eli bilməkdir,
Elm özünü bilməkdir.
Sən özünü bilməzsən
Bu necə oxumaqdır?"**
(Güldəstə, səh. 162).

Yunus Əmrənin açdığı ciğir-dan yüzrlə Türk təşəvvüf şairi yetişmiş, ondan sonra dini təşəvvüfü Türk xalq ədəbiyyatı onun yolunu təqib etmiş, sonrakı əsrlərdə Səid Əmrə, Qayqusuz Abdal, Hacı Bayram Vəli, Gülşəhri, Aşiq Paşa, Əflaki Dədə, Əlvən Çələbi, Gülşəni, Üm-

verən tədqiqatçılar göstərmişlər ki: "Allah eşqini, insan sevgisini, mərhəmət və ehtiram, ölüm və qəriblik duyğularını onun qədər mənəli, duyğulu və dərin bir şəkildə işləyə bilən şair çox azdır" Yunus Əmrə "Tanrısəl mövzula-rı, tanrısəl böyük bir qüdrət, milli dil və şəkillər içərisində milli və şəxsi bir üslubla ən gözəl şəkildə ifadə etmək qabiliyyəti göstərmişdir" (Sevgi Ayvaz Göydəmir, Yunus Əmrənin həyatı və şəxsiyyəti, Bax: Yunus Əmrə, Güldəstə, Bakı 1992, səh. 14).

"Qiyaməti özündən olan bu qızıl külçəsi- Yunus Əmrə yaradıcılığı ətiylə, qanıyla xalis Türk xəzinəsidir... Mən bir imarət tanıyıram ki, dünya məhvərindən çıxıb yerlə-yeksan olmamış vi-ran olan deyil! Mən bir məbəd

"Bir yerdə dəfn olunduğu halda niyə min yerdə məzarı olduğu" sualına ən yaxşı cavabı böyük Azərbaycanın mərhum şairi Bəxtiyar Vahabzadə (Ruhu şad olsun!) vermişdir:

**"Hər gün qazılır çünki könül-
lərdə məzarı,
Otlarda, çiçəklərdə və güllər-
də məzarı,
Əfsanəmi, gerçəkmi, bu in-
san necə insan?
Varlıq səsidir qopmuş o, Tür-
kün qopuzundan!"**

İnsanlığı sevmək, insanı dərk etmək, insanın Tanrı qarşısındakı vəzifəsi və borcunu, yaradılışın əsası olan sevgini anlamaq üçün insanlığın Haqq aşığı Yunus Dədə kimi övliyalara daim ehtiyacı olacaq.

Tanrının səsi, könüllər sultanı Yunus Əmrə

Biz dünyadan gider olduq ka-
lanlara selam olsun
Bizim için hayır dua kılanlara

selam olsun
Ecel büke belimizi söyletme-
ye dilimizi
Hasta iken halımızı soranlara
selam olsun
Tenim ortaya açıla yakasız
gömlek biçile
Bizi bir anı veçhile yuyanlara
selam olsun
Azrail alır canımız kurur da-
marda kanımız
Yayacağız kefenimiz saranla-
ra selam olsun
Sözdür söylenir araya kimse
döymez bu yaraya
İltip bizi makbereye koyanlara
selam olsun
Bunda hep gelenler gider her-
giz gelmez yola gider
Bizim halimizden haber so-
ranlara selam olsun
Aşık oldur Hakk'ı seve Hakk
derdine kıla deva
Bizim için hayır dua kılanlara
selam olsun
Miskin Yunus söyler sözü kan
yaş ile doldu gözü
Bilmeyen ne bilsin bizi bilen-
lere selam olsun !
Ruhu şad olsun! Amin.

Yunus Əmrənin "İlahilər"i aşiq şeirinə nisbətən daha çox fikri və fəlsəfi, klassik şeirə nisbətən isə daha çox milli və həyatidir. Əsərlərini farsca yazan böyük Türk mütəfəkkiri Mövlana Cəlaləddin Rumidən fərqli olaraq Yunus Əmrənin milli dilə, milli zövqə, milli təfəkkürə yönəlməsi onun Anadoluda və digər Türklər yaşayan ərazilərdə daha geniş yayılmasına və sevilməsinə səbəb olmuşdu. Çünki Yunus Əmrə təşəvvüfü Türk ruhuna, Türk zövqünə uyğunlaşdıraraq onları birləşdirmiş, xalqın zövqünə uyğun bir Türk təşəvvüf ədəbiyyatı vücuda gətirmişdi. Xalqın bütün zümrələrinə xitab edən Yunus Əmrə əsgəri, sənətkarı, köylünü, saray məmurunu, vəziri, vəkili, hətta sultanları belə eyni fikir, hiss və duyğu ətrafında birləşdirməyə müvəffəq olmuşdu ki, bu da onun böyük insan topluluqları arasında tanınmasına, anlanmasına yol açmışdı...

vilməsinə səbəb olmuşdu. Çünki Yunus Əmrə təşəvvüfü Türk ruhuna, Türk zövqünə uyğunlaşdıraraq onları birləşdirmiş, xalqın zövqünə uyğun bir Türk təşəvvüf ədəbiyyatı vücuda gətirmişdi. Xalqın bütün zümrələrinə xitab edən Yunus Əmrə əsgəri, sənətkarı, köylünü, saray məmurunu, vəziri, vəkili, hətta sultanları belə eyni fikir, hiss və

bu anlamda bütöv bir İslam dünyasının ən nadir incilərindən sayıla bilər.

Yaradılışın əsasını, Varlığın səbəbini eşqdə görən şair dərk etməni də insanın Tanrı qarşısındakı borcu saymış, özünü bilməyi elmin təməli saymış, "Özünü tanıyan Tanrısını anlar" fikrini qəbul etmiş və göstərmişdi ki:

qı və s. kimi şairlər Türk dili və Türk zövqünü əbədi yaşadan mütəfəkkirlərdən olmuşlar. Bu sənətkarlar Yunus Əmrəyə o qədr vurğun olmuşlar ki, onun dilini "Qeyb dili" ("Lisan ül-Qeyb") adlandırmışlar.

Yunus Əmrə sənətinə onlarla monoqrafiya, yüzrlə elmi məqalə həsr edilmişdir. Yunus Əmrə sənətinə yüksək qiymət

insanlığı adından Haqqa qanadlanan yalvarışları olmasaydı belkə də dünya çoxdan tarmar olardı" (Müzəffər Şükür Məchul, Haqq aşığı-Haqq işığı, Bax: Yunus Əmrə, Güldəstə, səh. 228, 229).

"Laməkana yetişdim"-deyən Yunus Əmrə doğrudan da "Laməkan" olmuşdur. Hər bir türk eli onun məzarını öz elində bilir.

Oxu, oxut, abunə ol!!